

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Dedicație d-șoarei L. M.

I

Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre pe când începusem și eu, drăgăliță-Doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humuleștii, din târg drept peste apa Neamțului; sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: Vatra satului, Delenii și Bejenii.

Și-apoi Humuleștii, și pe vremea aceea, nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătăiu, ci sat vechiu răzășesc, întemeiet în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învăța și hora, dar și suveica, de vuia satul de vatale în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporeni ca aceia¹, de făceau mare cinste satului lor.

Și părintele Ioan de sub deal, Doamne, ce om vrednic și cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai de pomi s-au pus în țințerim, care era îngărdit cu

¹ *ca aceia* – „foarte vrednice, cum se cuvine, cum trebuie (să fie)“. Avem a face cu o elipsă: *ca aceia pe care îi știu eu* (sau *cum îi doresc eu*).

zaplaz de bârne, streșinit cu șindilă, și ce chilie durată s-a făcut la poarta bisericei pentru școală; și-apoi, să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădița Vasile a Illoaei, dascălul bisericei, un holteiu zdravăn, frumos și voinic, și sfătuia pe oameni să-și deie copiii la învățătură. Și unde nu s-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băiet prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea.

Și cea dintăi școlăriță a fost însăși Smărăndița popei, o zgâtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți băieții și din carte, dar și din nebunii. Însă părintele mai în toată ziua da pe la școală și vedea ce se petrece... Și ne pomenim într-o zi din zile că părintele vine la școală și ne aduce un scaun nou și lung, și, după ce-a întrebat pe dascăl, care cum ne purtăm, a stat puțin pe gânduri, apoi a pus nume scaunului „Calul Bălan“ și l-a lăsat în școală.

În altă zi ne trezim că iar vine părintele la școală, cu moș Fotea, cojocarul satului, care ne aduce, dar de școală nouă, un drăguț de biciușor de curele, împletit frumos, și părintele îi pune nume „Sfântul Nicolai“, după cum este și hramul bisericei din Humulești... Apoi pofteste pe moș Fotea că, dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă așa, din când în când, câte unul, și ceva mai grosuț, dacă se poate... Bădița Vasile a zămbit atunci, iară noi, școlarii, am rămas cu ochii holbați unii la alții. Și a pus părintele pravilă și a zis că în toată săptămâna să se procitească băieții și fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învățat peste săptămână; și câte greșele va face să i le însemne cu

cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greșală să-i ardă școlarului câte un sfânt-Nicolai. Atunci copilă părintelui, cum era sprintară și plină de incuri, a bufnit de râs. Păcatul ei, sărmana!

— Ia poftim de încălecă pe Bălan, jupâneasă! zise părintele, de tot posomorât, să facem pocinog sfântului Nicolai cel din cuiu.

Și cu toată stăruința lui Moș Fotea și a lui bădița Vasile, Smărăndita a mâncat papara, și pe urmă ședea cu mâinile la ochi și plângea ca o mireasă¹, de sărea cămeșa de pe dânsa. Noi, când am văzut asta, am rămas înlemniți. Iar părintele, ba azi, ba mâne, aducând pitaci și colaci din biserică, a împărțit la fiecare, de ne-a îmblânzit, și treaba mergea strună²; băieții schimbau tabla în toate zilele, și sâmbăta procitanie.

Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, așa, câteodată; căci, din bățul în care era așezată fila cu cruce-ajută și buchile scrise de bădița Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătăji, de la trataji la ceaslov, ș-apoi, dă, Doamne, bine! în lipsa părintelui și a dascălului intram în țințirim, țineam ceaslovul deschis, și, cum erau filele cam unse, trăgeau muștele și bondarii la ele, și, când clămpăneam ceaslovul, câte zece-douăzeci de suflete prăpădeam deodată; potop era pe capul muștelor! Întru una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută

¹ *plângea ca o mireasă* – gândul că se desparte de părinți și de frați o face pe mireasă să plângă (nu numai în momentul despărțirii); plânsul a devenit cu vremea oarecum formal, așa că *a plânge ca o mireasă* se putea întrebuița și cu o ușoară nuanță ironică.

² *mergea strună* – „mergea foarte bine“ (adică întins, drept, ca o strună încordată de vioară).

ceasloavele și, când le vede așa sângerate cum erau, își pune mâinile în cap de necaz. Și cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Bălan și a ne mângâia cu sfântul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muște și ale cuvioșilor bondari, care din pricina noastră au pătit.

Nu trece mult după asta, și-ntr-o zi, prin luna lui maiu, aproape de Moși, îndeamnă păcatul pe bădița Vasile tântul, că mai bine nu i-oiu zice¹, să puie pe unul, Nic-a lui Costache, să mă procitească. Nică, băiet mai mare și înaintat în învățătură până la genunchiul broaștei², era sfădit cu mine din pricina Smărăndiței popei, căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o bleandă, pentru că nu-mi da pace să prind muște... Și Nică începe să mă asculte; și mă ascultă el, și mă ascultă, și unde nu s-apucă de însemnat la greșele cu ghiotura pe o draniță: una, două, trei, până la douzeci și nouă. „Măi!!! s-a trecut de șagă, zic eu, în gândul meu; încă nu m-a gătit de ascultat, și câte au să mai fie!“ Și unde n-a început a mi se face negru pe dinaintea ochilor și a tremura de mânios... Ei, ei! acu-i acu. „Ce-i de făcut, măi Nică?“ îmi zic eu în mine. Și mă uitam pe furiș la ușa mântuirii și tot scăpăram din picioare, așteptând cu neastâmpăr să vie un lainic de școlar de afară, căci era poruncă să nu

¹ *că mai bine nu i-oiu zice* – „că nu merită să-i spun altfel (decât tântul)“.

² *până la genunchiul broaștei* – „foarte puțin, deloc“ (distanța de la pământ până la „genunchiul“ broaștei este foarte mică).

ieșim câte doi deodată; și-mi crăpa măseaua-n gură¹ când vedeam că nu mai vine, să mă scutesc de călăria lui Bălan și de blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi². Dar adevăratul sfânt Nicolai se vede că a știut de știrea mea, că numai iaca ce întră afurisitul de băiet în școală. Atunci eu, cu voie, fără voie, plec spre ușă, ies răpede și nu mă mai încurc prinprejurul școalei, ci o ieu la sănătoasa³ spre casă. Și când mă uit înapoi, doi hojmalăi se și luase după mine; și unde nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele; și trec pe lângă casa noastră, și nu întru acasă, ci cotigesc în stânga și întru în ograda unui megieș al nostru, și din ogradă în ocol, și din ocol în grădina cu păpușoi, care erau chiar atunci prășiți de-al doilea, și băieții după mine; și, până să mă ajungă, eu, de frică, cine știe cum, am izbutit de m-am îngropat în țărână la rădăcina unui păpușoiu. Și Nic-a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Catincăi, alt hojmalău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă; și se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui. Și de la o vreme, nemaiauzind nici o foșnitură de păpușoi, nici o scurmătură de găină, am țâșnit o dată cu țărna-n cap, și tiva la mama acasă, și am început a-i spune, cu

¹ *(î)mi crăpa măseaua-n gură* – „eram așa de îngrozit (la ideea că voi primi multe lovituri de bici, din cauza greșelilor), încât aveam senzația că-mi crapă măseaua de durere“, (ca și cum ar fi fost cariată sau gingia ar fi fost inflamată).

² *făcătorul de vânătăi* – modificare, cu intenții ironice, a formulei *făcătorul de minuni*.

³ *o ieu la sănătoasa* – „o iau la fugă“ (după zicala *fuga-i rușinoasă, dar e sănătoasă*).

lacrimi, că nu mă mai duc la școală, măcar să știu bine că m-or omorî!

A doua zi însă a venit părintele pe la noi, s-a înțeles cu tata, m-au luat ei cu binișorul și m-au dus iar la școală. „Că, dă, e păcat să rămâi fără leac de învățatură, zicea părintele; doar ai trecut de bucheludeazla și bucherițazdra: ești acum la ceaslov, și mâne-poimâne ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învățăturilor, și, mai știi cum vine vremea? poate să te faci și popă aici, la biserica Sfântului Nicolai, că eu pentru voi mă strădănuiesc. Am o singură fată ș-oiu vedè eu pe cine mi-oiu alege de ginere.“

Hei, hei! când aud eu de popă și de Smărăndița popei, las muștele în pace și-mi ieu alte gânduri, alte măsuri; încep a mă da și la scris, și la făcut cădelnița în biserică, și la ținut isonul, de parcă eram băiet¹. Și părintele mă iè la dragoste, și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul², și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se măcina acum la moară³. Nic-a lui Costache, cel răgușit, balcâz și răutăcios, nu mai avea stăpânire asupra mea.

Dar nu-i cum gândește omul, ci-i cum vrè Domnul. Întru una din zile, și chiar în ziua de Sfântul Foca, scoate vornicul din sat pe oameni la o clacă de dres

¹ *de parcă eram băiet* – exprimare glumeață a schimbării de atitudine din partea autorului (se purta acum chiar ca un băiat, ca un băiat adevărat, vrednic).

² *a mă fura cu ochiul* – „a se uita pe furiș la mine“.

³ *și altă făină se măcina acum la moară* – „se schimbase în bine, în favoarea povestitorului, situația“ (ca la o moară reparată sau ferecată din nou, care macină făină de calitate superioară).

drumul. Se zicea că are să treacă Vodă pe acolo spre mănăstiri. Și bădița Vasile n-are ce lucra? Hai și noi, măi băieți, să dăm ajutor la drum, să nu zică Vodă când a trece pe aici, că satul nostru e mai leneș decât alte sate. Și ne luăm noi de la școală și ne ducem cu toții. Și care săpau cu cazmalele, care cărau cu trăboanțele, care cu căruțele, care cu covășile, în sfârșit, lucrau oamenii cu tragere de inimă. Iar vornicul Nic-a Petricăi, cu pasnicul, vătămanul și câțiva nespălați de mazili se purtau pintre oameni de colo până colo, și, când deodată, numai iaca vedem în prund câțiva oameni claie peste grămadă¹, și unul din ei mugind puternic. „Ce să fie acolo?“ ziceau oamenii, alergând care de care din toate părțile.

Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul, îl cetluiau acum zdravăn și-l puneau în cătuși, să-l trimită la Peatră... Iaca pentru ce scosese atunci vornicul oamenii la clacă. Așa, cu amăgele, se prindeau pe vremea aceea flăcăii la oaste... Afurisită priveliște mai fu și asta! Flăcăii ceilalți pe dată s-au făcut nevăzuți, iară noi, copiii, ne-am întors plângând pe la casele noastre. Afurisit să fie cânerul de vornic, și cum au ars el inima unei mame, așa să-i ardă inima Sfântul Foca² de astăzi, lui și tuturor părtaşilor săi! blăstămau femeile din sat,

¹ *câțiva oameni claie peste grămadă* – „trântiți unul peste altul“ (ca o claie peste o grămadă de fân).

² *să-i ardă inima Sfântul Foca* – Numele, de origine grecească – Phokas – al acestui sfânt este pus, prin etimologie populară, în legătură cu *foc*; de aici, credința superstițioasă de pe vremuri că nu-i bine să lucrezi în această zi, fiindcă-i „rău de foc“, te amenință primejdia să-ți ardă casa, recolta etc.

cu lacrimi de foc, în toate părțile. Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băietul la Peatră, bocindu-l ca pe un mort! „Las', mamă, că lumea asta nu-i numai cât se vede cu ochii, zicea bădița Vasile mângâind-o; și în oaste trăiește omul bine, dacă este vrednic. Oștean a fost și sfântul Gheorghe, și sfântul Dimitrie, și alți sfinți mucenici, care au pățimit pentru dragostea lui Hristos, măcar de-am fi și noi ca dânșii!“

Ei, ei! pe bădița Vasile l-am perdut; s-a dus unde i-a fost scris. Și părintele Ioan umbla acum cu pletele în vânt să găsească alt dascăl, dar n-a mai găsit un bădița Vasile, cuminte, harnic și rușinos ca o fată mare. Era în sat și dascălul Iordache, fărânitul de la strana mare, dar ce ți-i bun? Știa și el glasurile pe dinafară de biserică, nu-i vorbă, dar clămpănea de bătrân ce era; și-apoi mai avea și darul suptului¹... Așadar școala a rămas pustie pentru o bucată de vreme, și câțiva dintre noi, care ne țineam de părintele Ioan, calea-valea: biserica deschide pe om. Duminicile bâzâiam la strană², și hârști! câte-un colac! Și, când veneau cele două ajunuri, câte treizeci-patruzeci de băieți fugeam înaintea popei, de rupeam omățul de la o casă la alta, și la Crăciun nechezam ca mânzii, iar la Bobotează strigam chiraleisa de clocotea satul. Și, când ajungea popa, noi ne așezam în două rânduri și-i deschideam calea, iară el își trăgea barba și zicea cu mândrie cătră gazdă:

¹ *darul suptului* = *darul beției* – ambele expresii ironice, prima superioară ca plasticitate; cf. *a suge* pentru *a bea* și *sugător* (sau *sugaci*) pentru *băutor*.

² *bâzâiam la strană* – „țineam hangul sau isonul“ (cântam fără cuvinte)